

Мирослав М. Талијан

Универзитет одбране у Београду, Војна академија

САВРЕМЕНИ ТЕРОРИЗАМ И ОБЛИЦИ СПОЉАВАЊА САВРЕМЕНОГ УРБАНОГ ТЕРОРИЗМА

Сажетак

Тероризам припада постојаном злу као једном од обележја не само старе, већ и наше цивилизације. Постоји откад и људска цивилизација, а на садашњем степену свог развоја дошао је у фазу када може да утиче на људску цивилизацију. Има подмуклу ћуд и јаку моћ те изненађује и може угрозити чак и велесиле, што савремени и најновији терористички акти и потврђују (а пре свих они од 11. септембра 2001. године на Њујорк и Вашингтон, затим терористички напади на Москву од 23. до 26. октобра 2002. године и на Париз од 13. новембра 2015. године). Савремени тероризам је добио своју глобалну или светску димензију, а постојање савремених терористичких организација међународног карактера, попут Ал Каиде и Исламске државе, радикално усложњава међународну политичку сцену. Данас, свака држава може бити „домаћин“ тероризму и готово је немогуће наћи државу или град у свету за које би могло да се тврди да нису потенцијална мета терористичког напада. Република Србија, као део светске заједнице, дели судбину данашње цивилизације суочене са изазовима тероризма у регионалним и глобалним оквирима. У условима глобалног тероризма, наша земља, територија и градови Републике Србије могу бити мета терористичког деловања како непосредно, тако и посредно коришћењем њене територије за

припрему и извођење терористичких акција у другим земљама. Зато је и предмет овог рада усмерен на одређење и сагледавање савременог тероризма, те форми (облика, система) и метода ововременског урбаног тероризма.

Кључне речи: *савремени тероризам, форме и методе урбаног тероризма*

УВОД

Тероризам, као вид најсложенијих облика политичког насиља, представља изузетно комплексну и разарајућу друштвено-политичку појаву. У свим епохама развоја, тероризам је означавао спровођење насиља као један од политичких метода. Он је срачуната употреба насиља, или претња насиљем, да би се изазвао страх, с намером да се владе и друштва застраше или принуде у намери да се остваре циљеви, углавном, политички, религиозни или идеолошки. У ововременском друштву и свету, савремени тероризам представља водећи безбедносни изазов, ризик и претњу, а за најновије терористичке нападе, шокантне и сурове бомбашке јавне нападе терориста-самоубица у урбаној средини данас у савременом свету још нема, дугорочно гледано, ефективних и ефикасних одговора. Због несагледивих последица које може изазвати савремени тероризам, супротстављање тероризму и борба против њега постали су императив савременог доба, читаве међународне заједнице и њених чинилаца, а првенствено институција безбедности, одбране и заштите.

Глобализација, као процес, условила је увећање међусобних интеракција (позивитних и негативних) и глобалне друштвене промене, настале услед проактивних спољних политика великих сила, које су у крајњем и довеле до измене саме природе тероризма у данашњи „мегатероризам“, кога карактерише насиље искључиво усмерено против цивилних циљева у урбаној средини, којим се постиже значајна материјална и симболичка штета. Мегатероризам одликује велика снага, опсег и идеологија који су усмерени ка циљу – измена светског поретка. Дакле, глобални процеси довели су до креирања нових облика испољавања тероризма, те до промене циљева, организације и метода (начина) деловања терористичких група и мрежа. Као посебан облик тероризма јавља се урбани

тероризам који има карактер савремене терористичке претње. Мигрантска криза само је једна нова шанса за терористе и њихове активности у којој теже обједињавању глобалних терористичких напора за што већим деструктивним деловањем на свим просторима глобалне заједнице са тежњом за ударима по центрима “западне хемисфере” и западним вредностима.

Конкретно, у овом раду прво одређујемо суштину савременог тероризма и његових карактеристичних појавних облика, а затим ћемо у другом делу рада указати на облике, циљеве и методе савременог урбаног тероризма. На крају, сагледавамо и мигрантску кризу као један од значајних фактора који могу утицати на тренутну и будућу експанзију урбаног тероризма, више посредно него непосредно, а у зависности од њеног даљег тока и развоја у будућности.

ОДРЕЂЕЊЕ СУШТИНЕ И КАРАКТЕРИСТИЧНИХ ОБЛИКА ИСПОЉАВАЊА САВРЕМЕНОГ ТЕРОРИЗМА

Иако се савремени свет суочава са бројним безбедносним проблемима и опасностима, велика пажња се посвећује једној од њих - тероризму. Научни ауторитети и експерти који проучавају тероризам једногласни су у оцени да је тероризам опасност која је у многим аспектима “заробила” наша размишљања о питањима безбедности, али и створила нове обавезе системима безбедности. Тероризам је нови, модернизовани и савремени облик испољавања агресивности у савременим условима који, ради остварења одређеног циља, примењује насиље сваке врсте и увек је усмерен ка држави и грађанима. Реч је о организованој и систематској примени насиља од стране терористичких ћелија, група, организација и мрежа, али и појединаца, при чему је примена насиља мотивисана политичким разлозима, а основни циљ је да се своја воља наметне органима власти или грађанима изазивањем страха, колебљивости и ширењем дефетизма и панике.¹⁾ Дефинисање савременог тероризма као појаве у себи првенствено садржи политичку димензију. Тероризам је истовремено узрок

1) Преузето из: Талијан, мр Мирослав, *Тероризам и антитерористичке снаге*, ГШ ВСЦГ, Управа за школство и обуку, Институт ратне вештине, ВИЗ, Београд, 2004, стр. 30-35.

и последица: узрок је политичких несугласица, а последица њихових решавања. На даље у овом раду, биће наведене неке од савремених форми тероризма и испољавања терористичких организација који су већ деловали и реализовали терористичке ударе, а и у будућности постоји велики ризик да ће изводити терористичке акције и нападе у градским насељима.

Државни тероризам (тзв. легални тероризам) спроводи се над властитим становништвом и страним држављанима. Манифестује као диктаторски, експлоататорски режим, односно као окупациона власт или колонијализам. Овај тип тероризма, у оновременским демократским друштвеним условима се јавља у појединим трансформисаним формама. **Квазиреволуционарни** тероризам врше политичке групе, партије или странке (илегално), ради успостављања углавном истих друштвених односа, само уз промену носиоца власти. Државе у међународној заједници тероризам означавају као незакониту примену силе или насиља према људима или имовини да би се застрашила или сузбила влада, цивилно становништво или његов део, а у сврху постизања политичких циљева. Данас се владавина терора и терорисање, као класична насилна метода управљања државом или отпор таквом управљању, појављују у оквиру појединих земаља из „неразвијеног света“. У савременом добу тзв. револуционарни терор се обично јавља у неразвијеним регионима и земљама где је условљен феноменом економских криза и сукобима између богатих и сиромашних, као и политичким амбицијама једних да промене стање и статус, и других да га одрже или прошире. **Револуционарни тероризам** (или левичарски тероризам) упражњавају радикалне групе које теже коренитим и фундаменталним друштвено-политичким променама у земљи из које потичу. Терористи верују да насиљем могу променити носиоце власти и целокупни политички и друштвено-економски поредак. Левичарски тероризам својим идејно политичким погледима и програмима превазилази националне границе, а крајњи циљ револуционарног тероризма је промена целог света. Ширењу револуционарног тероризма данас погодују: распрострањеност масмедија и снага њиховог утицаја, развој технологије и оружја, велика флукуација пословних људи, туриста и др.²⁾

2) Види: Брус, Хофман, *Унутрашњи тероризам*, Народна књига АЛФА, Београд, 2002. стр. 39.

Унутрашњи тероризам се задржава у границама једне државе или региона, планирају га и спроводе унутрашње екстремистичке снаге, а носиоци терористичких дејстава су терористи из матичне државе.

Национални тероризам представља врсту тероризма који изводе националне организације, чији је мотив политичка независност земље или територије или аутономија области на којој живе припадници дотичне нације или етничке групе.³⁾

Међународни тероризам (спољни тероризам) или интернационални тероризам спроводи најбруталније насиље на интернационалном нивоу или на стране мете у државама из којих терористи потичу. Савремени тероризам и ововременске терористичке акције углавном имају интернационални карактер. У савременом свету, интернационална повезаност у финансирању тероризма и политичка подршка тероризму од стране појединих субјеката, умногоме отежава диференцијацију националног од међународног тероризма. Међународним тероризмом се сматрају транснационални и међудржавни. Транснационални тероризам, као вид међународног тероризма, изводе аутономни недржавни субјекти, без обзира на то да ли уживају одређени степен моралне или материјалне подршке једне или више држава и влада (“државе и владе спонзори тероризма”) или изводе терористичке акције без помоћи одређене владе. Слично као и организовани криминал, транснационални тероризам остварује везе са неким државама и државним органима, али не ради терористичког деловања на територији те државе, већ ради извођења терористичких акција на територији друге државе, чиме се првенствено остварују политички циљеви, а сам тероризам добија интернационални карактер. Такозвана држава спонзор, практично омугућава реализацију терористичких активности на просторима друге државе, а у зависности од постављених политичких циљева и одређених властитих интереса.

Верски финансиран тероризам (тероризам заснован на погрешној интерпретацији религијских догми) спроводе верски заслепљене терористичке групе на основу верске индоктринације. Циљ религиозних фанатика је да из темеља промене

3) Наведено према: Јовић, Радован, Савић, Андреја, Куљача, Рајко, *Дроге и тероризам*, Факултет за пословни менаџмент Бар, Победа, Подгорица, 2007, стр. 147.

владајуће друштвено-политичке односе и успоставе ново државно-политичко уређење на религијским основама. Испољава се као религиозни тероризам фанатичних група који изводе терористичке акције ради утемељења религиозних вредности у друштву. У свету је најпознатији тзв. исламистички тероризам.

Међу савременим видовима тероризма налазе се још: био-тероризам, хемијски тероризам, радиолошки и нуклеарни тероризам и нарко-тероризам. **Биотероризам**, подразумева примену биолошких агенаса (оружја) с намером да се изазову смрт или тешка инфективна оболења код незаштитене људске популације, код биљака и животиња, а у циљу постизања одређених политичких, верских, националних и криминалних циљева.⁴⁾ Под њим се подразумева: примена биолошких агенаса (узрочника опаких болести) у терористичке сврхе и као оружје за масовно уништење непријатељских оружаних снага и снага отпора у локалним и регионалним ратовима, затим научна истраживања биолошког оружја и злоупотреба научних сазнања у области генетског инжењеринга с циљем производње супер клица-убица невиних људи, на крају под њим се подразумевају и сви облици (квази)научних експериментисања клицама на животињама и људима, јер су она до сада угрозила човечанство (нпр. експериментисања с вирусима ХИВ-а и Еболе), као и производња и кријумчарење биолошког оружја и илегалну продају специјалних узорака опасних сојева бактерија, вируса и њихових токсина и сл.⁵⁾ **Наркотероризам** данас представља спрегу наркомафије – вида организованог криминала и терористичких организација и група. Илегална трговина дрогом представља најпрофитабилнији извор финансирања тероризма, при чему има примера који указују на потенцијалну опасност стварања наркодржава. По бруталности и броју жртава, тероризам повезан са илегалном трговином дрога, садржи све облике насиља и савременог тероризма.⁶⁾

4) *Federal Bureau of Investigation, Bioterrorism*, преузето са (www.fbi.gov), приступ 29. 02. 2016.

5) Шире: Јовић, Радован, Савић, Андерја, *Биотероризам, биолошки рат, биолошко оружје*, Институт за политичке студије, Центар за истраживање безбедности и тероризма, Београд, 2007. стр. 34. и у: Стојановић, Ђорђе, Ристановић, Елизабета, *Трка са временом: однос биолошког оружја и међународне безбедности*, Политичка ревија 2, Београд, стр. 335-364.

6) Аутори Радован Јовић, Андреја Савић и Рајко Куљача указују да је термин наркотероризам кованица из две речи: *нарко*, која у овом случају означава организатора и финансијера насиља (наркомафија и нарко-капитал) и *тероризам*. Наркотероризам спроводи

У савремености, тероризам се може манифестовати као спољни, унутрашњи и као њихова комбинација. Најчешћи појавни облик је комбинација спољњег и унутрашњег тероризма. Тероризам, као сложени облик политичког насиља, у последње време изазива велико интересовање најшире јавности, посебно након напада на Париз 13. новембра 2015. године. Сагледавајући организацију и реализацију овог терористичког напада, истичемо и издвајамо, као пример, колико су терористи вољни и спремни да иду далеко у остваривању својих погубних идеја и циљева. Наиме, тада су поједини терористи перфидно и под плаштом мигрантске кризе и миграната чак из Сирије, сакривајући свој прави идентитет припадника тзв. Исламске државе, неопажено прошли све пунктове, контроле војних и полицијских снага земаља које се налазе на мигрантској рути и успели да у Паризу организују и изврше низ суицидних и синхронизованих бомбашких терористичких напада.

У вези с оваквом терористичком претњом а која може бити потенцијална опасност и за Републику Србију и њене градове, јер и даље постоји могућност инфилтрирања терориста у избегличке кампове и мигранте, јер су поједини терористи који су тада извршили нападе у Паризу прошли и кроз нашу земљу, наводимо виђење, анализу и процену ове претње коју Војска Србије нуди у свом најновијем Упутству за превенцију и заштиту од тероризма: „Сви можемо затворити врата, сакрити се у куће и станове, затворити границе, учинити све да контролишемо сопствену територију, али наши нападачи могу бити или су већ овде. Они су мушкарци и жене с пасошима наше земље, мушкарци и жене који су одрасли овде или који су дошли помешани са хиљадама жртава рата и тероризма, миграната који су побегли од насиља које је захватило њихове домове. Они знају све о Србији, о нашим обичајима и навикама, о местима на које волимо да одемо на одмор, о кафићима, ресторанима и местима где проводимо викенде. Они изгледају попут нас, облаче се и понашају као и ми, због тога чак не морају да носе маске. То су мале групе, са једноставном организацијом, одлучне да убију што више људи и који су спремни

и материјално обезбеђује наркомафија. Много је опаснији од свих до сада познатих облика организованог криминала. Види. Јовић, Радован, Савић, Андреја, Куљача, Рајко, *Дроге и тероризам*, Факултет за пословни менаџмент Бар, Победа, Подгорица, 2007, стр. 148.

на смрт – једноставно, појављују се тамо где се налази највећи број потенцијалних жртава! Све што је потребно јесте да украду или купе оружје, изађу на улицу и одузму живот некоме ко је кренуо у недељну шетњу. Довољно је да украду или купе мало експлозива да могу да се разнесу на неком месту препуном људи. Свесни су да су мртви и пре него што почну да пуцају!⁷⁾

Ради постизања успеха, првенствено ради стварања великог одјека у јавности, односно, што већег публицитета, али и наношења што веће материјалне штете, *терористичка дејства* углавном имају оружану форму. Њих противзаконито изводе појединци, формиране групе и организације уз коришћење илегалних метода и средстава. Њихов крајњи циљ је остваривање појединачних интереса, дестабилизација система државе, промена режима, па и разбијање државе ради отцепљења дела територије. Терористичка дејства у основи представљају криминалну делатност, коју карактеришу нелегалност, неселективност у примени насиља и његова организована примена, како у миру, тако и у рату. У њих спадају и саме припреме и организација извођења тих дејстава. Ту се могу сврстати и повезивање лица у терористичку организацију, изградња обавештајне мреже и прикупљање података, материјалне припреме и наоружавање, идеолошко-политички рад, стручна припрема, инфилтрација на простор деловања и стварање упоришта на терену. Терористичка дејства су усмерена према одређеном циљу, а начелно могу обухватити широк спектар дејстава, како неоружаних, тако и оружаних. *Неоружана дејства* су: психолошко-пропагандна дејства и неоружано насиље (уцене, претње, пљачке, паљевине, отмице, физичко малтретирање, саботаже, демонстрације са физичким насиљем и др.). *Оружана дејства* су: појединачни акти терора над неистомишљеницима (атентати, егзекуције), терористички напади на значајне објекте инфраструктуре (путне, комуналне, енергетске и друге), напади на поједине органе државне власти, напади на места окупљања већег броја људи, синхронизовани напади на већи број лица и објеката на ширем простору и оружана побуна. *Основне карактеристике терористичких дејстава*: 1) изводе их нелегалне – противзаконите и противуствано фор-

7) Упутство за припадника Војске Србије за превенцију и заштиту од терористичких напада, Министарство одбране, ГШ ВС, Београд, 2015, стр. 4.

миране групе и организације – некад државе (у миру и рату); 2) изводе се илегалним методама и нелегалним средствима; 3) представљају криминалну делатност чија су основна обележја нелегалност деловања, неселективност у примени насиља, и 4) примарни циљ им је застрашивање цивилног становништва, а крајњи циљ дестабилизација система државе у сврху промене режима, разбијања државе или отцепљења дела територије.

Терористичка деловања могу битно да угрозе безбедност и одбрану појединих субјеката у међународној заједници, али и више субјеката у региону, па услед тога може доћи до нових, сада већ отворено оштрих нетрпељивости и сукобљавања, што имплицира и опасности од најширег разарања. Ову констатацију потврђују и догађаји од 11. септембра 2001, када су терористи-самоубице отетим авионима ударили у Светски трговински центар. Тим терористичким чином изазвали су велике жртве и материјална разарања, али су покренули и опасне сукобе и делом условили велике кризе у светској заједници (по оценама многих чак и Светску економску кризу) уз могућу употребу и бојних отрова и нуклеарног оружја. Примери за овакву констатацију јесу догађаји који су након напада терориста на Америку ланчано, и по домино ефекту, уследили. Прво, напад на Авганистан, употреба антракса, сукоб Израела и Ирана, избијање сукоба између Индије и Пакистана и напад на Ирак. Касније, избија „Арапско пролеће“, следе контрола ваздушног простора изнад Либије и ваздухопловна кампања коалиционих снага у сврху подршке снага оружане побуне у Либији, уз непрекидно тињање сукоба између Израела и Ирана због изградње нуклеарног постројења у Ирану, те специјална операција израелских оружаных снага којим су уништени нуклеарни реактори Ирана, грађански рат у Сирији и друго, па све до још актуелне мигрантске кризе и претње од избијања сукоба између Русије и Турске после обарања руског војног авиона од стране турских оружаных снага. Тако, носиоци терористичког деловања, дакле, могу бити појединци и терористичке организације, али постоји и тенденција да терористички напад буде повод за прекомерну употребу силе у савременим оружаным конфликтима. Носиоци терористичког деловања могу бити и легалне оружане снаге државе, па чак и војно-политички савези држава, што може изазвати шире, а надасве несагледиве последице, са претњом физичког уништења.

Да је тероризам, било унутрашњи, било спољни – међународни, од свог настанка, кроз прве појавне облике, у суштини и основи злочиначки акт, потврђују многи показатељи, јер је најчешће реч о масовним и појединачним убиствима, отмицама, уценама, изазивању пожара, а ти акти насиља у свим земљама окарактерисани су као криминално дело, кажњиво кривичним законодавствима. Овим актима тероризма најчешће су на мети само градско насеље и његова инфраструктура, те објекти и места масовног окупљања грађана.

У међународној и домаћој стручној литератури, анализом терористичких аката, издвојен је низ особености, тј. карактеристика тероризма. Тако, у вези са тероризмом стоји да је у питању политички мотивисана намера да се насиљем изазову политичке последице у друштву, услед чега се ствара стање опште несигурности и неповерења у институције. Постоји сагласност и да је тероризам нелегалан чин, чије је својство екстремизам као средство политичког деловања. Особеност тероризма је комуникација, која подразумева вршење утицаја на околину, а посебно на међународно јавно мњење. Наиме, у представљању својих циљева и начина деловања, терористичке групе себе приказују као праведне борце који се боре против неправедног система или појединаца.

Основне карактеристике савременог тероризма су: акт насиља, изазивање страха, остваривање политичких (криминалних) циљева, преношење одређене поруке, организованост, бруталност, неморалност и ирационалност, избор што већег броја невиних жртава и објекта критичне (виталне) инфраструктуре за напад, противзаконитост, и осуда тероризма.

Актуелне карактеристике тероризма одређене су с једне стране, терористичким нападом на САД 11. септембра 2001. и реакцијом и операцијама Америке и антитерористичке коалиције у оквиру прокламованог тзв. Глобалног рата против тероризма, па ударом терориста на Париз до скоро свакодневних самоубилачких напада у Ираку, Сирији, Либији, Турској ..., са друге стране. Проучавајући бит савременог тероризма, Ричард Фолк, указује да су глобалне друштвене промене настале услед америчке проактивне спољне политике која је у крајњем и довела до промене природе тероризма и исти одређује као „мегатероризам“.

Мегатероризам се одређује као насиље искључиво усмерено против цивилних циљева, којим се постиже значајна материјална и симболичка штета. Мегатероризам одликује *снага, опсег и идеологија* који су усмерени ка циљу – измена светског поретка.⁸⁾ Као прилог овој тврдњи, истичу се напади и карактеристике напада Ал Каиде на Америку, чије су одлике: дрскост починиоца, избор мета напада – симболи моћи и богатства, зачуђујући успех ове деструктивне мисије и шокантни ефекти и рањивост инфраструктуре Америке као велесиле, као и признање од стране америчке администрације да су у нападу испољени ингениозност и одлучност. Актуелне карактеристике тероризмасу: супстанцијална и симболичка штета, геноцидне намере, „визионарски циљеви“, тактичка ингениозност, безусловна мотивација, порука која одјекује и безбедносна криза. И напад терориста тзв. Исламске државе на Француску има све наведене одлике и карактеристике.

Могућност да терористи употребе оружје за масовно уништење, нуклеарно, хемијско и биолошко (НХБ) оружје у терористичке сврхе оправдано постоји, што указује на могуће последице и ефекте НХБ тероризма који би по човека и уопште за живи свет на целој планети били разорни и погубни. Могуће карактеристике су: тајност и свеобухватност НХБ тероризма, разноликост средстава извршења, масовност жртава, неселективност и насумичност и дуготрајност последица.

ОБЛИЦИ, ЦИЉЕВИ И МЕТОДЕ САВРЕМЕНОГ УРБАНОГ ТЕРОРИЗМА

Сагледавање доминантних метода, организационих облика и видова испољавања савременог тероризма у градској средини евидентно указује на рађање тзв. новог тероризма, где савремени тероризам представља облик нове акције у којој терористи не користе класичне терористичке методе. Терористи данас користе сва могућа оружја и сопствену смрт како би остварили свој циљ. Напади терориста самоубица показују да савремени терористи имају абнормалну самоубилачку менталну матрицу, те да тако располажу и овом абнормалном методом и, уједно, фаталним оружјем. Самоубилачким оружаним нападима, терористи самоубице демонстрирају такву силу и насиље

8) Види: Фолк, Ричард, *Велики терористички рат*, Филип Вишњић, Београд, 2003.

за које савремено друштво још увек нема ефикасан одговор.⁹⁾ Мученичке и суицидне операције у тзв. светом рату за Калифат, својствене исламистичком самоубилачком тероризму, не могу имати војни карактер зато што, поред демонстрације самоуништења, узрокују масовна убистава цивила и доводе до огромних материјалних разарања у градовима.

Суицидни тероризам је савремени облик тероризма где се самоубилачким терористички нападом уништава и/или настоји да уништи циљ, а при том се жртвује свесно и властити живот. Овај облик тероризма спада у ред најагресивнијих облика тероризма који подразумева употребу оних метода напада које захтевају смрт нападача, а који се користи у демонстративне сврхе или за атентате, с циљем убијања што већег броја људи. У најширем, обухвата било који пример када нападач (терориста) у потпуности очекује да буде убијен од других током напада. Може се констатовати да 1) савремени самоубилачки тероризам не признаје цивиле и у 2) „светом рату“ цивиле не постоје. Скот Атран самоубилачки тероризам дефинише као терористички акт у коме нападач уништава или настоји да уништи циљ, жртвујући, при том, свесно и властити живот. Самоубилачки терористички напад је облик физичког угрожавања безбедности људи и имовине и изазивања страха и панике, који, ради остваривања постављених циљева терористичких организација, изводи један или више терориста, припадника терористичке групе (или суицидне терористичке ћелије) или терористичке организације, употребом неког од средстава напада (експлозивна направа, ватрено оружје, превозно средство, итд.) од којег ће извесно и сами погинути, а при томе се проузрокује смрт или рањавање непосредне жртве терористичког напада и материјална штета по имовину. **Самоубилачки тероризам** се састоји у самоубилачким терористичким нападима на људе и имовину, свесним жртвовањем властитих живота терориста, ради остваривања постављених (имагинарних) терористичких циљева. Његови носиоци су поједине екстремне терористичке организације, а карактеристичне га аморалност, тајност и прикривеност, свирепост, изне-

9) О одређењу савременог тероризма шире у: Талијан, Мирослав, *Безбедносни менаџмент у супротстављању тероризму и борби против тероризма*, ВИЗ, Београд, 2010, стр. 36-45.

нађење, неселективност и насумичност терористичког акта и друге тактичке предности.¹⁰⁾

Терористи данас поседују енормне количине новаца, а нису им стране ни берзанске шпекулације преко којих увећавају своје терористичке фондове. Савремени терористи су асимилирали све од савремености и мондијалности, користе информатичке и аеронаутичке технологије, мултимедијске мреже (радећи у on-line и of-line режимима), те спектакуларне могућности мрежних типова менаџмента (web и net) итд. и све то у сврху разарања.¹¹⁾ Усавршили су тајне и најсложеније агентурне методе рада које се користе у најразвијенијим обавештајно-безбедносним службама света. Слично као „конзервирани“ агенти и оперативци „спавачи“ на терену, незапажени, чекајући даља упутства (наређења) од претпостављених, или у духу идеје вође, терористи се темељно припремају за терористичке акције.¹²⁾

Савремени тероризам је апсорбовао сва легална средства, користи се свим облицима организованог криминална и самоубилачким тероризмом, те је тако произвео терористички хибрид – тероризам мутант, за шта, бар за сада, нема одговора. Савремене терористичке организације су у спреси са организованим криминалом и/или се користе методама организованог криминалитета, те се неретко ови појмови тероризам и организовани криминал пермутују. Не треба елиминисати ни чињеницу да данас тероризам, поред политичке, садржи и криминалну компоненту. Криминалну компоненту остварује путем организованог криминалног деловања и служи му за јачање сопствене материјалне базе и припрему, планирање и извођење терористичких акција.

Поједине терористичке организације, ради финансирања терористичке делатности, имају додирне тачке са разним об-

10) Шикман, Миле, *Тероризам актуелни и могући облици*, ВШУП, Бања Лука, 2006. стр. 110-111 и упореди са Талијан, Мирослав, *Безбедносни менаџмент у супротстављању тероризму и борби против тероризма*, ВИЗ, Београд, 2010, стр. 56.

11) Према: Талијан, Мирослав, *Безбедносни менаџмент у супротстављању тероризму и борби против тероризма*, ВИЗ, Београд, 2010, стр. 43.

12) Терористичке организације и мреже данас, као нпр. Ал Каида и Исламска држава, увелико користе систем сличан систему C4ISR (Командовање, Контрола, Комуникације, Компјутерска шпијунажа, Надзирање и Извиђање) који се користи од стране обавештајно-безбедносне заједнице САД. Преузето из: Dacus P. Andrew, *Impact of C4ISR/Digitization and Joint Force ability to conduct the Global War on Terror*, School Of Advanced Military Studies, 2006, page 62.

лицама кријумчарења и растурања дроге, оружја, муниције, фалсификованог новца и имају везе са организованим криминалитетом мафијашког типа, што указује на узајамну повезаност транснационалног организованог криминалитета и тероризма. Узимајући у обзир испољене облике тероризма, с једне, и облике класичне криминалне делатности, с друге стране, а имајући у виду чињеницу да терористичке акте врше илегалне терористичке организације, онда следи јасан закључак да облици њихове терористичке делатности и друге криминалне делатности, у ствари представљају специфичне видове транснационалног организованог криминалитета. Као вид организованог криминалитета тероризам користи исте методе заштите као организовани криминалитет. Ако се ради о класичном тероризму, онда су то насиље и застрашивање, као и подршка појединих политичких партија, а ако се ради о тероризму као виду транснационалног организованог криминалитета, поред претходних метода, присутна је и заштита у виду подршке и помоћи неких страних држава.¹³⁾

Тероризам је доживео трансформацију и све више се испољава као вид организованог криминала, те су у тесној вези јер у суштини имају исте изворе. Разликује се политички и криминални тероризам при чему се криминални вид тероризма представља као систематски терор у циљу стицања материјалне користи. Тероризам условљава и поспешује поједине облике организованог криминалитета као на пример: кријумчарење дроге, оружја и муниције, трговину људским бићима, проституцију, илегалну трговину културним добрима, недозвољену трговину вредном робом, незакониту манипулацију са радиоактивним отпадом, организовани криминалитет у привредно-финансијској области и насилнички криминалитет, који имају повратно дејство на терористичку организацију у смислу омогућавања даљих терористичких активности. Однос савременог тероризма и организованог криминалитета углавном се испољава у два вида: први, где сама терористичка делатност може да представља вид организованог криминалитета, односно, ако је у вези са две или више држава, онда је то облик транснационалног организованог криминалитета. Други, који се манифестује кроз вршење разноврсних тежих кривичних

13) Бошковић М, *Организовани криминалитет и корупција*, ВШУП, Бања Лука, 2004, стр. 51.

дела од стране терористичких организација, најчешће ради сопственог финансирања или остваривања одређених политичких циљева.¹⁴⁾

У савременим условима организовани криминал (и корупција) и тероризам имају одређене односе и везе, а заједничко им је да: представљају криминалне организације, остварују добит, профит и политичке циљеве. Чињеница је да савремени тероризам одређеним каналима и везама насилно све чешће продире у легални систем власти. Организовани криминал, за разлику од тероризма, има успостављену везу са органима власти, државним органима и другим релевантним субјектима. Зато, третирање тероризма као вида организованог криминала није засновано на реалним показатељима. Правна држава у међународној заједници неће дозволити себи да одржава везу са терористичком организацијом и да терористима пружа подршку, помоћ и заштиту, да би на њеном тлу терористи изводили терористичке акције и на тај начин угрожавали њено уставно уређење и безбедност.

Савремена терористичка организација је на нешто другачији начин организована у односу на криминалну организацију. Када је у питању систем организовања савременог тероризма уочавају се два типа: 1) систем тројки и петорки и 2) систем ћелија и/или огранака. Терористичке организације су у „дубокој“ илегалности, те због тога посебан акценат стављају на заштитне мере тајног деловања, како не би дошло до откривања њихове делатности.

Терористичке вође и даље користе класични пирамидални тип организације. Он у терористичким организацијама захтева постојање специјалних облика и канала комуницирања (и везе) са неприкосновеним доношењем одлука и заповести које се беспрекорно морају поштовати и спроводити, а које су у складу са постављеним циљевима конкретног вида тероризма. Савремена терористичка организација увелико користи мрежни (net и web) и кластер тип менаџмента, а у оквиру тајних или „прикривених“ терористичких акција и операција користе тзв. систем без терористичког вође. Ова организацијска структура има следеће карактеристике: политички циљеви се црпе од инспиративних особа, некоординиране терористичке акције,

14) Исто, стр. 47.

вође се не могу идентификовати, функционисање без одређеног шаблона и класичне С2 (командовања и контроле) мреже, а која се може пресрести.

Данас се углавном уочавају два типа командовања и контроле у организацијској структури терористичке групе: 1) *централизовани* и 2) *децентрализовани*. Пракса карактеристична за међународни тероризам (транснационални, међудржавни) указује на то да се у савременим облицима тероризма користи и *сараднички метод*. Нови типови и технике терориста, подразумевају да терористи данас користе либералније методе и све више децентрализују систем руковођења и командовања, што им даје предност у односу на мету напада и владине снаге. Тако, савремени терористи углавном имају: *предност напада и изненађења, јединствени фокус деловања, један командни ланац, екстремисте са јасним циљем и умреженост*, док су влада и њене снаге константно угрожени терористичким нападом и имају проблем реаговања, подељен фокус, различите командне ланце, бирократски систем и класичне хијерархијске односе.

Терористичким ћелијама и њиховим вођама, централизација обезбеђује сву подршку, податке и залихе из поузданих извора, било да су из неког од депоа или тајних складишта терористичке организације. Предности централизације, те ауторитарног стила руковођења, су уједињена и строго контролисана акција, а мана је што се ствара велика група која може бити откривена. Децентрализација ауторитета дозвољава групи да на нивоу појединца или ћелије обезбеди себи минимална упутства или подршку вође групе. Предности су те што они могу да доносе одлуке на основу прецизних података (непосредно прикупљених), и што имају бољи увид у могућности локалне средине и користе мало ресурса (нпр. Ал Каида има децентрализовану структуру).

Сврха терористичке организације је да осигура да терористичке активности буду изведене високоефективно, сигурно и до краја ефикасно. Свака терористичка група може изабрати најбољи модел базиран на ефектима својих операција и/или сигурности, безбедности властитих ресурса. Ови модели показују да терористичка група генерално има једноставну комуникациону и командну структуру. Терористи данас имају следеће моделе организације: функционални, оперативни, независни и

мрежни. Мрежни тип је најсложенији, али нуди већи степен сигурности. Он иде у корак са временом, и користи предности савремених могућности комуникације. У последње време, све више терористичких организација тежи томе да елиминисе своју тачку – центар гравитације руковођења – јединственог (и централизованог) командовања и контроле, која би могла да паралише читаву групу уколико би била стопирана, ухапшена или ликвидирана (елиминисана). Терористичке организације теже лабавијој структури која нуди флексибилност и слојевиту безбедност.¹⁵⁾ Терористичке мреже функционишу по принципу кључних тачака које се називају чворишта,¹⁶⁾ а основна начела безбедног функционисања терористичког мрежног типа јесу:

- подела одговорности,
- обезбеђење замене за изгубљена чворишта,
- контакт само са критичним ћелијама,
- избегавање сваке непотребне комуникације, и
- коришћење савремене технологије или курира у комуникацији.

Терористичке мреже су обично креиране у неком геометријском облику, и свака има неке своје карактеристике, а данас у савременом тероризму обитавају: ланчана мрежа, точак мрежа, звезда мрежа, мрежа свих канала¹⁷⁾ и хибридна мрежа, која практично представља комбинацију различитих мрежа (ланчана мрежа за праће новца, точак мрежа за финансије,

15) Преузето из: Талијан, Мирослав, *Безбедносни менаџмент у супротстављању тероризму и борби против тероризма*, ВИЗ, Београд, 2010, упореди са: Arquilla, John, Ronfeldt, David and Zanini, Michele, *Networks, Netwar, and Information-Age Terrorism*, Naval Postgraduate School, Monterey, 1999, page 84. И Периша, Ивона Пастор, *Организацијски облици савремених терористичких организација*, Полемос, број 15, 2013, стр. 145.

16) *Чвориште* је јединствена тачка у оквиру мреже коју може представљати појединац, ћелија, група или друга умрежена организација унутар структуре групе или повезане са њом. Чворишта најефикасније функционишу када су идеолошки слична. Повезана су линијама комуникације (везе). Преузето из: Периша, Ивона Пастор, *Организацијски облици савремених терористичких организација*, Полемос, број 15, 2013, стр. 145.

17) *Ланчана мрежа* користи линијски облик (тип) менаџмента при комуникацији, преносу наређења, робе или материјала. Овакав тип својствен је кријумчарима, нарко-дилерима и криминалцима при тзв. прању новца. *Точак мрежа* је таква да сва чворишта могу да комуницирају са централном тачком, а и између себе. Овај тип је уобичајен за организовани криминалитет и у тзв. економским/финансијским криминалним системима. *Звезда мрежа* је она где сва чворишта комуницирају искључиво преко централне тачке. Та тачка може, али и не мора, бити она која доноси одлуке. *Мрежа свих канала* има равну структуру у којој нема хијерархијске команде изнад ње, а командовање и контрола су равномерно распоређени у оквиру мреже. Преузето из: Талијан, Мирослав, *Безбедносни менаџмент у супротстављању тероризму и борби против тероризма*, ВИЗ, Београд, 2010, стр. 49-51.

мрежа свих канала за командовање...). Кључ за разбијање овакве мреже је у томе да се пронађе линија везе између мрежа.

Структура организације религијски финансираног тероризма је специфична, јер је духовни вођа (или пак савет религијских вођа) на челу организационе структуре религијски заснованог тероризма. Духовни вођа је харизматична личност и он прави духовни и политички план терористичке групе – организације. Као лидер има директну комуникацију са „јавним крилом“ групе (нпр. са политичком партијом), али задржава путеве тајне комуникације са одељком оперативаца (терориста).¹⁸⁾

На челу организације политичких терориста је *политички лидер* (вођа) – харизматична фигура који поставља свеукупне циљеве групе. На хијерархијској лествици испод њега налази се *заменик* или *официр за операције*, који извршава и/или додељује задатке (спроводи наређења) од лидера. *Официр за везе у операцијама*, који је испод официра за операције, преноси тајна наређења вођства оперативцима који ће извршавати тајне нападе.

Структура организације комбиноване ћелијеможе бити коришћена од стране терориста било које идеологије. Комбинована ћелија може имати једног терористу, тзв. самосталног вука, или малу групу терориста које делују заједно. Овакав систем је широко коришћен од стране терористичких група. Савремене терористичке мреже подржавају независне комбиноване ћелије унутар земаља с муслиманским становништвом.

Савремена терористичка организација, у зависности од типа, организацијског система и начина на који се врши планирање и избор циљева, метода, снага и средстава у терористичкој организацији, тражи адекватну опремљеност и огромна финансијска средства.¹⁹⁾ Међутим, пракса и анализе терористичких

18) *Савет религијских вођа* је уједињена група која подржава и саветује духовног вођу у погледу терористичког деловања, те представља његову религијску и политичку потпору. *Пасивни и активни помагачи* подржавају одлуке и учења духовног вође, чак и ако оне укључују терористичко деловање. *Политичко крило* активно подржава и обезбеђује политичку моћ, утицај и новац. *Тајно крило* (терористичко) је у ствари милитантни део који користи насиље да изврши циљеве духовног вође. Преузето из: Талијан, Мирослав, *Безбедносни менаџмент у супротстављању тероризму и борби против тероризма*, ВИЗ, Београд, 2010, стр. 52-53.

19) Данас се терористичке организације већим делом самофинансирају вршењем тешких кривичних дела или им помоћ и подршку пружају поједине државе којима се терористичке активности уклапају у њихове државно-политичке циљеве. Углавном савремене

напада данас показују да по питању обезбеђења основних материјално-техничких средстава неопходно потребних за терористички бомбашки напад и није потребна велика количина новчаних средстава, већ напротив, наимае, прорачунато је да су нпр. терористи за напад на Париз утрошили за прибављање неопходних средстава између 10.000²⁰⁾, и 32.000²¹⁾ евра, док је ангажовање око 111.500 полицајаца и 10.500 војника и материјалних ресурса, био много већи издатак за француску државу²²⁾. Сједињене Америчке Државе, по претпоставкама стручњака, на противтерористичке напоре, улажу најмање 100 милијарди долара годишње.²³⁾

Наконанализе токова савременог тероризма, важно је приметити велику испреплетаност карактеристика, мотива, циљева и савеза унутар приказаних класификација и група, а у завршним констатацијама издвајамо следеће: а) Терористичке групе које су некада деловале у једној земљи, прешле су и регионалне границе, па је тако ововременски тероризам попримио глобалне карактеристике; б) Финансијске и логистичке мреже терориста прелазе границе, мање зависе од спонзорства државе и теже их је прекинути економским санкцијама; в) Неоспорно је да је све већа спрега организованог криминала, посебно илегалне трговине дрогом, са терористичким групама. Данас је или у питању криминална делатност терористичких група или терористичка делатност организираних криминалних група. Карактеристична је сарадња међу терористичким

терористичке организације и групе располажу огромним финансијским средствима и поседују сва неопходна материјална и техничка средства: експлозив, оружје, превозна средства, тајнасклоништа, фалсификована идентификациона и друга документа. Види: Бошковић М, *Организовани криминалитет и корупција*, ВШУП, Бања Лука, 2004, стр. 44.

- 20) Windrem, Robert, *Terror on a Shoestring: Paris Attacks Likely Cost \$10,000 or Less*, NBC News, објављено 18.11.2015., преузето са (<http://www.nbcnews.com/storyline/paris-terror-attacks/terror-shoestring-paris-attacks-likely-cost-10-000-or-less-n465711>), приступ 05.03.2016.
- 21) McHugh, Jess, *ISIS Funding Sources 2015: How Islamic State Paid For Paris Terror Attack Guns, Ammunition, Suicide Vests*, International Business Time, објављено 03.12.2015., преузето са (<http://www.ibtimes.com/isis-funding-sources-2015-how-islamic-state-paid-paris-terror-attack-guns-ammunition-2209831>), приступ 05.03.2016.
- 22) Willsher, Kim, *France boosts anti-terror measures in wake of Paris attacks*, The Guardian, објављено 21.01.2016., преузето са (<http://www.theguardian.com/world/2015/jan/21/france-anti-terror-measures-paris-attacks-manuel-valls>), приступ 15.03.2016.
- 23) Sahadi, Jeanne, *The cost of fighting terrorism*, CNN Money, објављено 16.11.2015., преузето са (<http://money.cnn.com/2015/11/16/news/economy/cost-of-fighting-terrorism/>), приступ 05.03.2016.

групама у најновијим терористичким акцијама данашњице и спој тероризма и организованог криминала; г) Тероризам је променио тактику и нов је по величини, деструктивности и професионално координираном планирању напада, и д) Терористи користе широко доступне технологије за брзу и безбедну комуникацију а терористички циљеви су све смртоноснији и деструктивнији.

Карактеристично је за тероризам у новом добу да, поред постојања тзв. земаља спонзора тероризма, „земаље које чине осовину зла“, значајан проблем све више представљају управо религиозне групе, које су све већа опасност. Савремене терористичке организације обично немају конкретан политички циљ, већ им је намера изазивање што већег броја жртава. Развој самоубилачког тероризма у оквиру фундаменталних исламских организација је такође у новије време добио на значају, зато што у великој мери олакшава терористичким групама постизање драматичних резултата, ослањајући се на религиозне мотиве истините или измишљене.

У вези савремених терористичких напада, *општи закључак* јесте да данас у типичном терористичком акту директни објекат напада тероризма је мање-више неважан, а права мета терориста јесу сви они који се идентификују с директном метом и од којих се очекује да промене своје понашање. У фокусу деловања и удара тероризма су људи, грађани – „живи објекти“ напада терориста, као најчешће мете терористичких аката, а у последње време терористи све чешће своја дејства усмеравају на тзв. неживе објекте – зграде, споменици, институције и други објекти су данас често на њиховој мети напада.

Савремени тероризам, терористички акти и напади терориста се усмеравају најчешће на објекте државне виталне (критичне) инфраструктуре и просторно се све више припремају и реализују у градском насељу. Припрема за извођење терористичких акција од стране терористичке организације подразумева *неоружане припреме* у виду: прикупљања података о објекту као циљу напада, обезбеђења финансијских средстава, опремања терориста транспортним и другим материјално техничким средствима попут телекомуникација, информатике, различитом опремом и наоружањем и на крају терористи осмишљавају и детаљно планирају начин извршења терористичке акције. Прикупљање података о објекту – циљу

терористичког напада представља смишљено, организовано сазнавање када, у које време, на који начин и којим средствима објекат напада реализује редовне активности. Ови подаци се прикупљају: тајним надгледањем изабраног објекта дејства терориста (визуелно или техничким средствима), формалним и неформалним разговорима, праћењем и активношћу на интернет друштвеним мрежама, те крађом службених докумената и др.

Оружана терористичка дејства изводе се ради уништења изабране мете и ширења страха и панике међу становништвом. Оваквим деловањем терористи поред изазивања страха и панике, настоје да створе и одрже тензије, прикажу моћ да могу да нападну било где и било кад, те да окрену грађане против власти и, у крајњем, настојаће да се смање и прекину дејства државе и коалиција против њих.

Према простору испољавања тероризам се може класификовати на: а) урбани тероризам (који се планира, организује и изводи у градским срединама) и б) рурални тероризам (који се испољава у сеоским срединама и слабо насељеним регионима).²⁴⁾ За урбани тероризам можемо рећи да се заправо ради о "градском" или тероризму, који се испољава у урбаним-градским срединама. У савременом свету научни радници и стручњаци указују на опасности од „новог тероризма“, који се све више усмерава, делује и изводи терористичке нападе у градским насељима.

Као особености урбаног тероризма издвајају се опасности карактеристичне за овај тероризам: прикривено делује, изненада се појављује и тешко се проналазе базе терориста у великим урбаним центрима; урбане теористе одликује конспиративност високог степена; урбани терористи бирају „меке“ мете (цивили, случајни пролазници, туристи ...) и обично су напади неселективни, и карактерише их афективна индиферентност, никад им није доста крви недужних ... Циљ урбаних терориста је изазивање хаоса, провоцирање државе да спроведе насумице терор, како би страдало што више недужних људи.²⁵⁾

Са аспекта процене терористичке претње, посебно је важно сагледавати услове и узроке настанка терористичких колективитета (група), њихових циљева, потенцијалних објеката

24) Гаџиновић Р, *Тероризам*, Драслар, Београд, 2005, стр. 106.

25) Гаџиновић Р, *Тероризам*, Драслар, Београд, 2005, стр. 107.

(мета) дејстава, могућих последица по безбедност становништва и државе у целини. Урбана средина, пружа веома повољне услове за живот и задовољавање свих животних, социјалних и безбедносних потреба становништва. Међутим, поједине карактеристике урбане средине, осим повољног утицаја на живот грађана, могу бити (најчешће и јесу) повољност за формирање терористичких колективитета и извођење разноврсних терористичких активности. Постоји више важних карактеристика урбане средине, које директно или индиректно повољно могу утицати на терористичке активности: *густина насељености и структура становништва, места колективног окупљања, постојање значајних државних институција, као и дипломатских, економских и политичких представништвава других држава и међународних институција.*

Густина насељености и структура становништва.- У градуна релативно малом простору живи велики број становника. Ово је посебо изражено у већим урбаним срединама, где су у ранијим периодима формиран велики стамбени блокови у којима живи велики број људи. Велика густина насељености на извођење терористичких активности може посредно да утиче тако што пружа заштиту евентуалним терористима, због сталне флукуације становништва услед свакодневних активности. Поред тога, густина насељености може утицати и на избор објеката дејства терориста, имајући у виду ефекте у броју жртава и количини страха који би се евентуалним актом постигао у урбаној средини. Становништво у урбаним (поготову већим) срединама потиче из различитих социјалних, верских, националних, културолошких и образовних средина и социјалних група. Међу њима постоји социјална комуникација, али су унутрашњи кохезиони фактори веома слаби. Као последица такве структуре урбаних насеља, изражена је недовољна комуникација, затварање у сопствене оквире, недостатак друштвене и заједничке одговорности, индивидуализација проблема безбедности (недостатак безбедносне културе), што све скупа може да погодује неопаженом насељавању појединаца са терористичким намерама, формирању терористичких група и припремама за евентуално извршење терористичких аката. Бројна места колективног окупљања.- у урбаним срединама, због специфичности друштвеног живота, бројна су места јавних окупљања становништва, у функцији задовољавања

различитих животних потреба. Таква места су јавни тргови, стадиони, биоскопи и позоришта, велики тржни центри, концерти, фестивали, сајмови итд. На оваквим местима, организоване су и примењују се општебезбедносне мере. Имајући у виду да се ради о местима на којима је велика флукуација људи, што омогућава како извршење терористичких аката, снажне ефекте дела и могућност извлачења терориста, она могу да представљају јасне симболичке мете за све евентуалне носиоце терористичких активности.

Постојање значајних државних институција.- У свим, а посебно у већим урбаним срединама, ради велики број институција државне власти, локалног, регионалног или државног значаја. Имајући у виду да представљају институције државе, оне могу у одређеном тренутку да представљају у очима терориста погодне објекте за њихово дејство. На тај начин ове институције представљале би симболичке мете терориста, како би показали немоћ државе да заштити сопствене институције.

Постојање дипломатских, економских и политичких представништава других држава и међународних институција.-У урбаним срединама које представљају административне, политичке, привредне и културне центре, налази се и велики број амбасада, војнодипломатских, економских и других представника акредитованих у земљи. Неке од њих могу бити "рентабилни" објекти дејства терориста, првенствено представници оних држава које спроводе антитерористичке активности у свету. У том случају, непосредна мета терористичких активности била би држава из које потиче представништво, док би земља домаћин амбасаде одређене земље била посредна мета, али би последице по безбедност свакако биле велике.

Као један од значајних фактора који могу утицати на тренутну и будућу експанзију урбаног тероризма представља *мигрантска криза*, више посредно него непосредно, у зависности од њеног даљег тока и развоја у будућности. Мигрантска криза је обележила стање безбедности, како у региону Блиског истока и Европе, тако и у скоро читавом свету, нарочито од краја 2014. године, све до почетка 2016. године. Посебне рефлексije на стање безбедности, мигрантска криза испољила је у Европи, у оквиру чега доминантно у региону Западног Балкана и у Републици Србији.

На досадашњи развој и ток мигрантске кризе утицали су бројни чиниоци, међу којима су најзначајнији политички, социо-економски и безбедносни. Разматрањем њиховог утицаја на глобалном, регионалном и националном нивоу, извршена је процена могућих претњи са којима ћемо се, као директним последицама кризе, неизоставно суочити.

На карактеристике мигрантске кризе доминантно утиче терористички ентитет, који себе сматра државом, и за који се у колоквијалном језику користи еуфемистичка синтагма “Исламска држава”. Исламска држава је носилац радикалне исламистичке идеологије, која прожима целокупне односе у региону, али представља и значајан унутрашњи кохезиони фактор унутар мигрантских група. Велики део миграната, осим из Сирије, потиче из земаља у којима делују бројне екстремистичке и терористичке организације и групе, тежишно верске и националистичке идеолошке основе. Један број миграната, посредно или непосредно, био је у додиру са терористичким активностима у земљама одакле су избегли.

Део миграната верски или национално екстремно оријентисан, посебно из млађе популације, усвојио је радикалну исламистичку идеологију и верску догму. Ова популација у миграторном таласу представља “најнервознији” део и има капацитет за организовање сукоба унутар група, немира, протеста и групног насилног деловања. Са аспекта тероризма, ова популација представља и потенцијални “регрутни контингент” из кога се могу бирати носиоци терористичких активности.

Миграторна кретања одвијају се тежишно у захвату међународних и магистралних путева, крајње жељене дестинације углавном нису неразвијене земље, а задржавање миграната у урбаним срединама до сада је било веома кратко и добро контролисано од стране надлежних органа. У таквим околностима, знатно је смањена могућност било каквог терористичког организовања, избора евентуалних мета, прибављања наоружања, повезивања са постојећим терористичким елементима на територији појединих земаља и других радњи неопходних за припрему и извршење самих терористичких аката.

Међутим, у случају поватка дела миграната из земаља које су сматрали крајњом дестинацијом, и као последица одлуке тих земаља да врате мигранте назад у земље одакле су дошли, постоји објективна опасност да се на територијама

транзитних земаља кроз које мигранти пролазе, у одређеном временском периоду, нађе и више хиљада ових лица. Међу њима су мигранти и избеглице из Сирије, Авганистана, Ирака, Еритреје, Пакистана, Нигерије, Сомалије, Судана, Гамбије и Малија, од којих је део радикално оријентисан у смислу верски фондираног “исламистичког” тероризма. Са аспекта процене терористичке претње, проблем представља недовољан број било каквих података о наведеним лицима. Ради се углавном о лицима са делимичним подацима или без података о идентитету, пореклу, евентуалној криминалној, или терористичкој прошлости, здравственом и психичком стању. Имајући у виду да се њихова идентификација у малом броју случајева заснива на личним документима, а у највећем броју лица се идентификују према сопственом исказу, структура миграната је врло мало позната.

У процени терористичке претње не треба пренебрегнути утицај радикалне исламистичке идеологије на радикалне групе у региону, и њихову спрегу са екстремистичким и терористичким организацијама у земљама региона. На то посебно утиче чињеница да знатан број радикалних исламиста из земаља региона учествује у активностима тзв. Исламске државе. Њиховим повратком са зараћених подручја у земље одакле су отишли, ствара се језгро могућих носилаца терористичких активности и њиховог повезивања са истомишљеницима из редова миграната.

С обзиром да је део миграната и директно учествовао у ратним дејствима и да је обучен за извршење борбених дејстава у руралним и урбаним срединама, постоји реална могућност извођења појединачних терористичких акција по објектима и метама високе вредности, у случају незадовољства статусом, насилног задржавања на нашим границама, враћања назад према земљама одакле су кренули, или по налогу инспиратора из радикалних исламских терористичких организација попут “Исламске државе”.

Могући облици урбаног тероризма као последица мигрантске кризе могу настати као последица терористичких активности “Исламске државе” у појединим земљама, спрегом других терористичких група са терористима из мигрантских група или радикалних исламистичких група из појединих земаља са терористима из састава миграната.

Као што је и наведено, део миграната који пролази кроз транзитне земље, на мигрантским рутама, учествовао је у терористичким и другим борбеним активностима, на страни “Исламске државе” у протеклом периоду, или је обучен за герилске и терористичке акције у градским срединама, ако долазе из других кризних подручја. О њиховим претходним активностима, безбедносне службе и полиције земаља захваћеним мигрантским кризом, не поседују податке, а процене се заснивају на сазнањима прикупљеним током претежно кратких, несадржајних и формалних разговора. Иако поседују наведено искуство, за реализацију терористичких активности, потребна су им бар још два услова: мотив да такав акт почине и наоружање, тј. средства којима би такве активности извршили.

У погледу мотива, терористичку претњу можемо посматрати из два угла: најпре мотив као последица деловања органа транзитних мигрантских земаља према мигрантима, а затим мотив као израз радикалне идеологије и инспирације “Исламске државе”. Ако би евентуалне терористичке активности биле по налогу “Исламске државе” објекти напада би свакако биле значајније државне институције већине земаља у већим урбаним срединама,²⁶⁾ као и међународна дипломатска представништва (попут преставништва САД, Руске Федерације, Немачке, Турске, Француске ...).

ЗАКЉУЧАК

Тероризам је у савременим условима превазишао своје раније облике и форме испољавања и попримио карактер глобалне и транснационализоване претње која је обухватила сва подручја света. Савремена достигнућа информационо-комуникационих технологија, и њихова употреба, постала су убојито оружје терористичких организација и мрежа, њихове способности вишеструко су повећане, а мобилност, отпорност и промене организационих структура омогућени су коришћењем

26) Познато је да су организатори и извршиоци недавних терористичких аката у Француској управо лица која су као мигранти дошли са подручја Блиског истока. Ова опасност, тренутно је далеко значајнија за земље Западне Европе, које су од стране терористичке организације Исламске државе означене као њени главни противници, али свакако може представљати и претњу и за друге земље. Позната је чињеница да је тзв. Исламска држава, у појединим медијским иступима својих припадника, Балкан представила као део будућег Калифата, али и потенцијалну мету својих напада.

општег друштвеног прогреса. Веза тероризма и организованог криминала је посебно погубна по државу и друштво и разара основне друштвене вредности, док је истовремено на глобалном нивоу потребно развијати посебне и дугорочне стратегије на њиховом пресецању и сузбијању. Појава урбаног тероризма посебно усложњава функционисање држава, региона и глобалне заједнице и изазива општу несигурност. Оштре и непомирљиве противуречности и разлике у свим сферама глобализованог света неминовно су поделиле друштва и оставиле трага на самом друштвеном ткиву из кога се развио тероризам. Дошло је до промене природе тероризма. Клица зла развија се у нашим друштвима, а не у неком другом изолованом свету, па је ову претпоставку битно уочити и користити у развоју будућих стратегија у борби против тероризма. Стратегија урбаних терориста је стварање хаоса и што већих масовних страдања људи, док је простор њиховог деловања неограничен и обухвата светске размере, а по питању новог удара урбаног тероризма могло би се рећи констатовати да: “центар може бити свуда, а кружница не постоји”. Због тога је борба против тероризма неефикасна и нерационална само на нивоу националних држава, она мора да обухвати глобалне напоре читаве међународне заједнице у којој ће учествовати све државе света. У односу на ову опасност, свет данас мора бити много више интегрисан и јединствен, а све мање поларизован и подељен, уколико глобална заједница, као друштво свих држава, жели да се избори против зла тероризма. Ефикасност борбе против тероризма подразумева активности више мултилатералних глобалних форума са главним оснонцем на Организацију уједињених нација. У тој најширој мултилатералној светској организацији која представља потребе свих земаља света, неопходна је сарадња и уважавање, а интеграција у њој не треба да буде заснована на односима моћи, већ да окупља и уважава интересе, вредности и потребе свих земаља ради стварања реалне интеграције. Правац развоја урбаног транснационалног тероризма потребно је скренути на правац глобалне светске интеграције у систему ОУН и усмерити на зближавање земаља у светском систему кроз сарадњу, заједничке интересе и вредности, систем демократичности и уважавање свих врста различитости, у супротном даља и продубљенија подељеност земаља језгра и периферије може произвести даље нестабилности са несagle-

дивим последицама и даљу кулминацију урбаног тероризма од којег ће сви осетити негативне последица а нарочито најразвијеније земље светског центра.

ЛИТЕРАТУРА

- Arquilla John, Ronfeldt David and Zanini Michele, Networks, Netwar, and Information-Age Terrorism, Naval Postgraduate School, Monterey, 1999.
- Бошковић Мићо, Организовани криминалитет и корупција, ВШУП, Бања Лука, 2004.
- Брус Хофман, Унутрашњи тероризам, Народна књига АЛФА, Београд, 2002.
- Гађиновић Радослав, Тероризам, Драслар, Београд, 2005.
- Dacus P.Andrew, Impact of C4ISR/Digitization and Joint Force ability to conduct the Global War on Terror, School Of Advanced Military Studies, 2006.
- Јовић Радован, Савић Андреја, Куљача Рајко, Дроге и тероризам, Факултет за пословни менаџмент, Бар, Победа, Подгорица, 2007.
- Јовић Радован, Савић Андерја, Биотероризам, биолошки рат, биолошко оружје, Институт за политичке студије, Центар за истраживање безбедности и тероризма, Београд, 2006.
- Nance Malcolm W., Terrorist Recognition Handbook: A Practitioner's Manual for Predicting and Identifying Terrorist Activities, Second Edition, CSC Press, London, 2014.
- Периша Ивона Пастор, Организацијски облици сувремених терористичких организација, Полемос, број 15, 2013.
- Талијан Мирослав, Тероризам и антитерористичке снаге, ГШ ВСЦГ, Управа за школство и обуку, Институт ратне вештине, ВИЗ, Београд, 2004.
- Талијан Мирослав, Безбедносни менаџмент у супротстављању тероризму и борби против тероризма, ВИЗ, Београд, 2010.
- Упутство за припадника Војске Србије за превенцију и заштиту од терористичких напада, Министарство одбране, ГШ ВС, Београд, 2015.
- Federal Bureau of Investigation, Bioterrorism, преузето са (www.fbi.gov), приступ 29. 02. 2016.
- Фолк Ричард, Велики терористички рат, Филип Вишњић, Београд, 2003.
- Шикман Миле, Тероризам актуелни и могући облици, ВШУП, Бања Лука, 2006.
- <http://www.nbcnews.com/storyline/paris-terror-attacks/terror-shoestring-paris-attacks-likely-cost-10-000-or-less-n465711>), приступ 05.03.2016.
- <http://www.ibtimes.com/isis-funding-sources-2015-how-islamic-state-paid-paris-terror-attack-guns-ammunition-2209831>), приступ 05.03.2016.
- <http://www.theguardian.com/world/2015/jan/21/france-anti-terror-measures-paris-attacks-manuel-valls>), приступ 15.03.2016.
- <http://money.cnn.com/2015/11/16/news/economy/cost-of-fighting-terrorism/>), приступ 05.03.2016.

Miroslav M. Talijan

CONTEMPORARY TERRORISM AND MANIFESTATIONS OF CONTEMPORARY URBAN TERRORISM

Resume

Terrorism is one of the enduring evils pertinent not only to the old, but also to the modern civilization. It is as old as the human society itself; however, at the present stage it threatens to affect its very essence. The insidious nature and potent power of terrorism tend to surprise and threaten even the superpowers, as confirmed by the contemporary and most recent terrorist acts (above all the 9/11 attacks on New York and Washington from 2001 and the terrorist attacks on Moscow 23-26 October 2002 and Paris on 13 November 2015). Modern terrorism has assumed a global dimension and the presence of modern terrorist organisations of an international character such as Al Qaeda and the Islamic State have radically complicated the international political scene. Nowadays, any state could become the "host" of terrorism and it is virtually impossible to claim that there is a state or city around the world that can be proclaimed risk-free from terrorist attack. Republic of Serbia, as part of the international community, shares the faith of the contemporary civilization faced with the challenges of terrorism in regional and global terms. The incidence of global terrorism render our country, the territory and cities of the Republic of Serbia, a potential target of terrorist activity both directly and indirectly preparations for the execution of terrorist actions in other countries could take place here. Therefore, this paper focuses on designation and understanding of contemporary terrorism, along with the forms (modes, systems) and methods of the existing urban terrorism.

Keywords: *contemporary terrorism, forms and methods of urban terrorism*

* Овај рад је примљен 10. априла 2016. године, а прихваћен за штампу на састанку редакције 22. априла 2016. године.